

NEZINĀTNISKA, KAITĪGA PUBLISKA LEKCIJA

Cīņa. 1953. gada 13. janvāris

Pagājušā gada 29. decembrī Mākslas darbinieku nams bija noorganizējis lekciju "Par ornamentu", pieaicinot par lektoru mākslinieku Jēkabu Bīni. Latviešu padomju daiļamatniecībā ir daudz noskaidrojama un teorētiski pamatojama problēma, kuru vidū jautājums par ornamentu ieņem izcilu vietu. Tāpēc katrs mēģinājums palīdzēt daiļamatniekiem te gūt lielāku skaidrību saista mūsu plašās lietišķās mākslas meistarū saimes uzmanību. Tā arī šoreiz. Bija gaidāms, ka lektors dos zinātnisku apgaismojumu jautājumam par ornamenta attīstību, tā izveidojuma pamatlikumiem utt., bet it īpaši par ornamenta jaunu elementu radīšanas iespējām un principiem padomju apstākļos. Bet tas nenotika. Gluži otrādi, – J. Bīne, atbildot uz principiālākajiem jautājumiem, kas saistās ar ornamentu un tā attīstību, savā referātā izsacīja padomju zinātnei svešus, nepieņemamus uzskatus.

J. Bīne nezinātniski definēja ornamenta būtību, uzsverot, ka "ornaments ir glezniecisks, grafisks vai reljefs rotājums", "ritmisks sakārtojums", kura raksturs atkarīgs no materiāla, izpildījuma tehnikas utt. Bet netika pateikts galvenais: ornaments atspoguļo dzīves īstenību un ir ideoloģisks veidojums, ornaments ir vēsturiska kategorija un tajā atspoguļojas tautas pasaules uzskats zināmā vēstures posmā. J. Bīne nesaistīja ornamenta attīstību ar sociāli ekonomisko apstākļu izmaiņām ar sabiedrības pasaules uzskata attīstību, tautas vēstures un kultūras attīstību, nepaskaidroja, kādas atšķirības ir starp feodālisma, kapitālisma un sociālisma laikmeta ornamentiem, bet runāja par ornamentu "kā tādu".

Referents, balstīdamies uz nezinātnisko buržuāzisko "migrācijas" teoriju, par visu vari centās "pierādīt", ka latviešu tautas ornamenta galvenie elementi no kaut kurienes ceļojuši. Atradis līdzīgus elementus asīriešu, grieķu, indiešu u. c. austrumu tautu ornamentā, viņš scholastiski secināja, ka latviešu ornamenta elementi nākuši no austrumu tautām. Nenoliedzami, ka tautas ietekmē un padara bagātāku savu kaimiņu kultūru, bet tas nedrīkst būt par iemeslu rupjiem vulgarizējumiem. Nemēģinot būtiski noskaidrot, kāpēc latviešu un, piemēram, asīriešu ornamentā ir daži līdzīgi elementi, J. Bīne maldināja klausītājus ar fantastiskiem izdomājumiem. Cenšoties parādīt, ka latviešu ornamenta elementi "atceļojuši" no seno austrumu tautām, viņš nonāca līdz kurioziem "pierādījumiem", piemēram, latviešu tautas ornamenta t. s. "Austras koka" elementa prototipu sameklēja asīriešu ornamentā, jo šis asīriešu ornaments saturot tikpat daudz zaru kā "Austras koks". Bet cik nezinātnisks ir šāds spriedelējums, liecina kaut vai tas, ka asīriešu ornaments tāpat ka visa asīriešu kultūra uzplaukumu piedzīvoja 8. – 6. gs. priekš mūsu ēras, kamēr "Austras koks" plašāk iesakņojās latviešu ornamentā 18. gs. Jājautā: kādi gan latviešiem 18. gs. bija sakari ar asīriešiem, ja šajā laikā varēja iesakņoties asīriešu ornaments?

Nezinātniski, kaitīgi ir J. Bīnes paustie uzskati par jaunu ornamenta elementu radīšanu padomju apstākļos. Referents ar nožēlu konstatēja, ka latviešu ornamenta elementu fonds esot sarucis, jo "ausekli" un vēl dažas ornamenta zīmes esot kompromitējusi latviešu buržuāzija. Tādēļ J. Bīne secināja, ka sarukušais ornamenta fonds jāpapildina ar jauniem elementiem. Tātad iznāk, ka tas jādara ne tāpēc, ka tautas dzīves jaunais saturs prasa jaunus formas elementus, bet tikai tāpēc, ka daži ornamenta elementi "kompromitēti". Ar vieniem vārdiem J. Bīne runāja, ka jārada jauni ornamenta elementi, bet ar otriem izteica šaubas, vai tas maz iespējams, jo tādus

priekšmetus kā traktors, āmurs, auto utt. grūti stilizēt. Bez tam esot grūti radīt jaunus elementus, ko saprastu visa tauta.

Neapmierināja referenta kritikas daļa. J. Bīne dažos asos teikumos nosodīja formālistu mēģinājumus 1920. gados ievazāt padomju ornamentikā prettautiskus elementus. Bet ne ar pušplēstu vārdu viņš nekritizēja Latvijas buržuāziskos archireakcionāros ideologus lietišķajā mākslā E. Brastiņu, A. Cīruli u. c. un viņu šovinstiskās teorijas.

Referentam derēja izmantot arī paškritikas aso ieroci un atzīt savas kļūdas, jo buržuāziskajā Latvijā J. Bīne bija viens no šovinstiskā virziena vadoņiem lietišķajā mākslā. Par visu to J. Bīne izvairīgi klusēja. Tāpēc arī debates, kas sekoja referātam, bija neaktīvas un aprobežojās ar maznozīmīgiem jautājumiem referentam. Mākslas darbinieku namam daudz atbildīgāk jāpieiet publisku lekciju organizēšanai, jāraugās, lai tās atbilstu padomju zinātnes augstajām prasībām.

M. Ivanovs